

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут історії, етнології та права

Кафедра всесвітньої історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: **ІСПАНСЬКА ІНКВІЗИЦІЯ 1481-1834 рр.**

Студентки 4 курсу АПІ групи

Галузь знань 0203 Гуманітарні науки

Спеціальності 6.020302 Історія

Бирко Наталії Валеріївни

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, старший викладач

Мазур Інна Віталіївна

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2016 рік

ЗМІСТ

Словник термінів	2
Вступ	3
Розділ I. Середньовічна церква та інквізиція як механізм боротьби з єретиками	12
1.1. Оформлення інквізиційних структур та їх нормативно-правова база....	13
1.2. Інквізиція в Іспанії – форма організації та види регулювання	25
1.3. Роль особистості у формуванні догм іспанських інквізицій.....	29
Розділ II. Здійснення судочинства у ході інквізиційних процесів	37
2.1. Обвинувачення та види притягнення до відповідальності.....	38
2.2. Процедура досудового розслідування та дізнання	42
2.3. Винесення вироку та покарання.....	48
Розділ III. Ініційована боротьба іспанської інквізиції з єретиками	57
3.1. Масові винищення та переслідування інаковірців	57
3.2. Альбігойські хрестові походи та їх наслідки.....	64
Висновки	71
Список використаної літератури та джерел	77
Додатки	83

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Альбігойці – прихильники вчень катарів та вальденсів доби Середньовіччя (XII-XIII ст.) у Південній Франції, центром яких стало місто Альбі, звідки пішла і його назва. Виступали проти догматів католицької церкви, церковного землеволодіння і десятини, закликали повернутися до християнства апостольських часів, самі вели просте, моральне і самотнє життя. Проголосивши католицьку церкву творінням диявола.

Аутодафе – урочисте оголошення вироку інквізиції в Іспанії, Португалії, а також саме виконання вироку (головним чином публічне спалення).

Богомоли – назва антиклерикального руху X-XV ст., який з'явився на Балканах (Болгарія) і вплинув на французьких катарів. Засновником руху був поп Богомил.

Вальденси – це один із релігійних деномінативних рухів, який виник у західному християнстві. Засновником цієї течії на Заході вважають купця із м. Ліон – П'єра Вальдо (друга половина XII ст.). Вони виступали проти ліквідації приватної власності феодалами, відстоювали апостольську убогість та взаємодопомогу, притримувалися вільного читання та проповідування Святого Письма.

Епітимія – церковне покарання (заборона), що накладається на мирян.

Катари – один із християнських релігійних рухів, який виник у Середньовіччі та був поширений у Західній Європі (м. Лагендок, Арагон, на півночі Італії та на землях Німеччини та Франції). Розквіт руху почався у XII – XIII ст., поступово діяв церковний опір зі сторони римських пап, що впроваджували свою політику.

Маррани – термін, яким християнське населення Іспанії і Португалії називало євреїв, що прийняли християнство, та їхніх нащадків у кінці XIV – XV ст.

Мориски – мусульманське населення Піренейського півострова, представники якого (т. зв. мудехари) після завершення Реконквісти у 1492 р. були змушені офіційно прийняти християнство. Незважаючи на утиски, мориски чинили опір асиміляції, зберігали арабську мову, одяг і звичаї, а також таємно сповідували іслам, через що ставали об'єктом переслідування іспанської інквізиції.

Секвестр – заборона або обмеження, що встановлюються органами державної влади на використання чи розпорядження майном підсудного.

ВСТУП

Актуальність роботи полягає в тому, що впродовж останніх десятиліть явище Інквізиції стало об'єктом досліджень багатьох істориків та релігієзнавців.

Протягом всієї історії світобудови, а особливо у часи середньовіччя, людство гальмувало розвиток свого ж власного прогресу, не даючи йому свободи і прикриваючись релігією та моральними людськими принципами. До цих пір ми зіштовхуємося з подібною ситуацією, обговорюючи проблеми нових винаходів у науці і нетрадиційних думок у суспільстві. В історії дуже багато прикладів подібного гальмування, всі з них особливі своїми передумовами, суттю, рішенням і результатами. Одним з таких прикладів, на якому автор хоче зосередити свою увагу, відрізняється своєю жорстокістю, що стався в ті часи, коли подібну ситуацію можна було вирішити більш цивілізованим шляхом. Цим прикладом є час, поєднаний подіями європейської інквізиції та її найжорстокішим прикладом – Іспанської інквізиції.

Іспанська інквізиція, виникла у XIII ст., як відгомін сучасних подій у південній Франції та відродилася з новою силою у кінці XV ст., отримала нову організацію і передбачала величезне політичне значення. Іспанія представляла найбільш сприятливі умови для розвитку інквізиції. Багатовікова боротьба з маврами сприяла розвитку у народі релігійного фанатизму, яким з успіхом скористалися домініканці, що встановилися тут. Багато євреї і маврів проживало у місцевостях відвойованих християнськими королями в часи Реконкісти на Піренейському півострові. Маври і євреї, відносилися до заможних соціальних верств, а їх багатство викликало заздрість прийшлих у ході відвоювання та урядових і церковних структур. Вже з кінці XIV ст. значна кількість євреїв та маврів через складну політичну та релігійну ситуацію були змушені прийняти християнство, проте і після того деякі з них продовжували таємно сповідати релігію батьків.

Ця тема підсвідомо викликає почуття особливого негативу, осуду методів і способів символізуючи, еталона несправедливості та хибності поглядів на суспільний устрій та важелі контролю на релігійному рівні.

Інквізиція фізично і духовно знищила багатьох відомих особистостей, завдяки яким, ймовірно, сьогодні прогрес науки й мистецтва стояв би на вищому щаблі.

Inquisitio haereticae, тобто розшук єретиків, Sanctum Officium, тобто Свята установа, – інституція католицької церкви, створена для переслідування, суду і

покарання єретиків. Поняття «інквізиції», в сенсі розшуку єресі, існувало вже у ранню пору християнської церкви, але інквізиція у вищезгаданому сенсі створювалася поступово. Головна мета – порятунок душі, отже, люди, які заважають її здійсненню є єретики, – найбільші лиходії, гідні лютої кари. Таким чином, інквізиція стоїть у тісному зв'язку з середньовічним аскетизмом, і не дивно, що самі непохитні інквізитори нерідко були і ревними аскетами.

Виникає закономірне питання. Чи мала інквізиція щиро релігійний (святий) початок, або була економічно-політичною грою з метою збагачення окремих її представників.

Інквізиція – один з тих історичних інститутів, діяльність якого протягом багатьох століть впливала на долі народів Європи і Америки, перешкоджаючи їх боротьбі за звільнення від соціального та духовного гніту.

Об'єктом дослідження виступають політичні та історичні умови складання інквізиційної системи, а також оформлення її структур та способів фізичного й ідеологічного тиску на маси.

Предметом дослідження є іспанська інквізиція як структура контролю та придушення поширення єретичних рухів та ідей в державі та її колоніях.

Хронологічні межі стосуються періоду встановлення та діяльності іспанської інквізиції з 1481 р. і до її скасування королевою Ізабеллою II у 1834 р.

Територіальні межі охоплюють територію Піренейського півострова та іспанських колоній у межах з 1481 р. до 1834 р.

Дане дослідження є приводом для обмірковування таких філософсько-соціологічних проблем на основі нижчевикладених фактів та аналізу, що приводить до складання певної думки та уникнення повторень, які можуть гальмувати розвиток світобудови чинників в історії.

Мимоволі виникають питання: Навіщо ще раз перегортати ці криваві сторінки? До чого стали всі ці страхітливі своєї зумовленістю судові процеси, жахливі тортури і страти. Блискучу відповідь на ці питання дав видатний історик В. О. Ключевський, сказавши, що це та історія, яка нічого не вчить, але карає за незнання її уроків [42].

Якщо під інквізиційною діяльністю розуміти осуд і переслідування панівною церквою інакодумців, то хронологічні рамки інквізиції слід поширити на всю історію християнської церкви – від її виникнення до теперішнього часу, тому що єпископи ще з часів раннього християнства і до цього дня реалізують

право засуджувати і відлучати від церкви тих віруючих, яких вони вважають єретиками.

Історіографічний огляд. Розгляд даної теми дозволив опрацювати великий масив наукової літератури, що містить інформацію по різних аспектах досліджуваної теми. Питання боротьби з єретичними рухами розроблялося ще з кінця XVII ст. у наукових працях. Найбільша увага у дорадянській і радянській період приділялася постаті іспанського інквізитора Томаса де Торквемади, викривалися усі його злодіяння, а також досліджувався вплив інквізиції на подальший розвиток держави, зокрема в Іспанії.

Вивчення історії католицької церкви та інквізиції тільки починається. Навіть досить впливовий дореволюційний культурно-історичний напрямок не зміг створити стійку школу середньовічної історії церкви.

Історіографія XIX ст. являє собою спробу скласти періодизацію і раціоналізацію історії інквізиції. Багато авторів ділять історію інквізиції на два великі періоди: єпископальний період з IV до XIII ст., коли переслідуванням єретиків займалися єпископи, і чернечий – з XIV до XIX ст., коли діяли інквізиційні трибунали, керовані домініканськими і францисканськими ченцями.

Така ж періодизація історії інквізиції була прийнята у вітчизняній історіографії. Її поділяв М.М. Покровський [70] і відомий іспаніст В.К. Піскорський [68]. Піскорський, крім єпископальної і чернечої інквізиції, виділяв ще іспанську інквізицію (з 1480 року, коли вона почала функціонувати у вигляді верховного церковного трибуналу - Супрема).

Автор відзначає таких вчених, як В.М. Велічкіну [19], А.В. Ваплера [18], А.П. Лебедева [53], Н.М. Гусєва [29], які не тільки прагнули ознайомити публіку з маловідомою для неї стороною західно-європейської історії і культури, а й активно розробляли актуальні історіографічні проблеми, нерідко випереджаючи зарубіжну науку. У центрі уваги медієвістів знаходилося класичне середньовіччя.

Дослідник звертає увагу на працю А.С. Вязигіна, який розглядав проблематику взаємин імперії і папства, перш за все у зв'язку з релігійним і церковно-політичним підйомом у другій половині XI-XII ст. Автор характеризує домініканські монастирі як «розсадники ідеї папської прерогативи» і потенційну опору Риму на шляху будівництва «Божого Царства» [20].

Чільне місце у дореволюційній історіографії займала історія францисканського ордена, яка допомогла створити інквізиційний трибунал. Різні її аспекти порушувалися у дослідженнях Л.П. Карсавіна [38-39].

У Радянському Союзі головними центрами медієвістики являвся інститут історії АН СРСР (сектор середніх віків) і його Ленінградське відділення, а також історичний факультет Московського і Ленінградського університету. Крім того до даних досліджень було залучено ряд наукових відділів та бібліотек. Органом радянської медієвістики було видано збірник *Середні віки*, що виходить з 1952 р. та періодично з 1953 р. Серед когорти вчених даної наукової школи були й дослідники історії Іспанії та Португалії в цілому та інквізиції зокрема.

Інших позицій дотримувалася радянська історіографія. Характеризуючи роль церкви в історії західного середньовіччя у цілому, І.А. Кривелєв стверджував: «Церква показала найстрашніші приклади експлуатації, ненависті і жорстокості. Страшні сторінки в історії людства пов'язані з діяльністю римсько-католицької церкви» [46-47].

Першою радянською роботою на зазначену вище тему була яскрава публіцистична книга М.М. Шейнмана «Папство», вперше видана в 1924 р. і перевидавалася у 20-х роках як російською, так і іншими мовами. Автор висвітлює основні моменти історії папства і Ватикана, починаючи від появи християнської церкви і до сьогодення. Аналізує політичну та економічну роль папства і католицької церкви та їх боротьбу з наукою, розкриваючи причини народних рухів проти церкви [82].

У книзі історика с. Г. Лозинського описана історія католицької ієрархії, показано багатівікове прагнення папства до поширення свого панування у різних країнах світу. Вчений розглядає історію папства від його виникнення до кінця XIX ст. Вперше книга побачила світ у 1934 р. і перевидавалася кілька разів [57-58].

Більш детально ідеологічну функцію церкви розглянуто у роботах Г.М. Лозовика [59] і Н.А. Сидорової [73], присвячених хрестовим походам і середньовічній ересі.

Історію інквізиції докладно висвітлив у своїй монографії І.Р. Григулевич. Автор при роботі над книгою зібрав великі матеріали і документи та спирався на праці зарубіжних істориків. Книга написана з позицій марксизму-ленінізму, внаслідок чого дещо упереджена, однак для неї, як стверджує автор «характерний нетрадиційний підхід і прагнення не стільки нагромадити

звинувачення на адресу цієї вельми складної інституції, скільки розібратися в соціальних функціях інквізиції» [26-25].

У своїй праці А.Р. Корсунський висвітлив історію соціально-економічних відносин і політичного ладу Астурії, Леона і Кастилії у IX-XIII ст.. Автор зосередив свою увагу на історії розвитку Піренейського півострова і проблемі генезису феодалізму в Іспанії на тлі загальноєвропейського розвитку [45].

Автор використовує працю радянського історика З.І. Плавскіна на рахунок якого опубліковано понад 200 друкованих праць з історії іспанської та латиноамериканської інквізиції [69].

Велике значення для дослідження мала робота Д.С. Занкова, який стверджував, що наука практично завжди розглядала середньовічне полювання на відьом як щось вторинне, повністю залежне від зовнішніх обставин – стану суспільства, церкви. Автор здійснив спробу пояснити феномен полювання на відьом, спираючись на незначні факти, які не привернули до себе увагу дослідників [35].

Із сучасних істориків автор виділяє Н.В. Будур, яка розкриває причини довгого існування інквізиції та її занепаду, як був влаштований та діяв священний трибунал. Будур наголошує, що саме Папі Римському підпорядковувалися інквізитори і її жертвами були не просто єретики, а люди, що могли похитнути владу папства [17].

Після розпаду СРСР вивчення проблеми медієвістики країнами радянського простору пішло самостійними напрямками. Зокрема в Україні серед знаних дослідників можемо назвати В.О. Балуха та В.П. Коцуру. Їхня праця містить систематизований виклад історії Середньовіччя. Перший том висвітлює процес переходу від Античності до Середньовіччя, починаючи з кризи і падіння Західної Римської імперії та утворення варварських королівств і завершуючи формуванням нової середньовічної цивілізації у Європі і Візантії (III - перша половина XI ст.). Другий том курсу лекцій автори присвятили періодам зрілого та пізнього Середньовіччя. Хронологічні межі викладеного матеріалу для окремих країн скореговані через асинхронний розвиток цілого ряду держав. Автори описали релігійне та політичне життя народів, що проживали на території Піренейського півострова у XI-XV ст. [14].

Істотний недолік, властивий світським історикам інквізиції, полягає в тому, що вони розглядають її тільки як середньовічний інститут, який захищав інтереси феодальної церкви і феодального ладу в цілому. Тим часом історія інквізиції виходить за рамки середньовіччя і закінчується у XX ст..

Для нашого вивчення актуально розглянути наукові праці іноземних дослідників незаангажованих радянською системою, що вивчають середньовічні процеси в рамках векторів наукової школи аналізів. Автор звертався до їх праць в ході своєї розвідки та прагнув проаналізувати альтернативний погляд європейських істориків на означену проблему.

Зарубіжна і церковна історіографія намагається пояснити специфіку інквізиції, причини її появи, різні форми діяльності, розкрити причини її довговічності. Антиклерикальні історики оголошують інквізицію наслідком «порочності» католицької церкви, ігноруючи той факт, що своїх супротивників з не меншим завзяттям переслідувала протестантська, православна й інші християнські церкви, як і інші релігії. Спроба дати загальну історію інквізиції, яка відображала б етапи її історії та специфіку діяльності трибуналів, було проведено лише одним дослідником, а саме – американцем Г.Ч. Лі, але і йому не вдалося повністю здійснити свій задум: діяльність папської інквізиції (священної канцелярії) не була висвітлена [54].

Французький вчений А. Арну використовуючи документи ватиканських архівів, показує вимушеність будь-яких самозвинувачень перед обличчям процедури дізнання [13].

Автор використовує працю угорського вченого Е. Гергея [22]. Його праця є однією з найбільш цікавих та змістовних книг з історії папства. Її автор розповідає про те, що відбувалося протягом багатьох століть за «бронзовими воротами резиденції римських пап, про долі і справи тих особистостей, які займали папський престол, про ту боротьбу, яку вони вели за поширення і зміцнення впливу католицької церкви.

Праця іспанського історика Х. А. Льоренте [61], написана на величезному архівному матеріалі, історик розкрив перед світом справжню картину кривавої діяльності «священних» трибуналів у Іспанії. Католицька церква і її апологети донині безуспішно намагаються спростувати Льоренте, звинувачуючи його у неточності, перебільшенні, видаючи його за ставленика французів і мало не шахрая, нібито він привласнив частину фондів інквізиції. Але якими б недоліками не володіла праця Льоренте, він навіть сьогодні, через сто п'ятдесят років після опублікування, залишається одним з основних джерел з історії іспанської інквізиції, повз якого не може байдуже пройти жоден дослідник, будь він супротивником «священного» трибуналу. Основна цінність дослідження колишнього головного секретаря іспанської інквізиції полягає у

наведених ним фактів і цитованих документах, достовірність яких не підлягає сумніву.

Італійський дослідник Р. Сабатіні у своєму дослідженні «Торквемада і іспанська інквізиція» зібрав та узагальнив сотні фактів і документів по історії інквізиції взагалі й визначив роль в історії, яку зіграв Великий інквізитор Томас де Торквемада [71].

Праця англійського вченого Н. Девіса присвячена історії європейських народів, що заселяли величезну територію від Ісландії до Волги. Автор не упустив жодного із значних подій від палеоліту до розпаду СРСР у 1991 р., зокрема описує вплив релігійних гонінь на тодішнє суспільство [31].

Відомий французький медієвіст Ж. Ле Гофф розглядає середні віки, перш за все, з точки зору європейської ідентичності. Саме у цю епоху сформувалися основні риси європейського суспільства, об'єднаних християнськими цінностями, і почали виникати перші паростки загальноєвропейської самосвідомості [51-52].

Варто відзначити працю Дж. Лінча перекладеною українською мовою. У праці подається стислий виклад історії християнства від античних часів і до пізнього середньовіччя. Автор цієї строго систематизованої, насиченої інформативним матеріалом праці зосереджує увагу на західній церкві, віддаючи «перевагу ідеям та тенденціям над особистостями» [56].

Таким чином праці іноземних істориків відкривають для нас значний масив джерел та матеріалів для детального опрацювання проблеми. Європейські вчені продовжують вивчати історію інквізиційних трибуналів, зокрема їх прояв у Іспанії.

Проте будь-яке історичне дослідження не може вважатися науковим без використання різних груп джерел. При написанні роботи були використані наступні нормативно-правові документи [7], [8], [9-4]. Зміст яких автор розглянув та дав детальний опис у першому розділі.

При написанні роботи автору у нагоді стала книга «Кий і Молот. Полювання на відьом у XVI-XVIII ст.», під редакцією Н. Гореловим, де зібрані матеріали про гоніння відьом у Франції, Іспанії, Німеччини, Англії, Шотландії та Новому Світі, а також протоколи судів над відьмами, допити обвинувачених, викорінені під тортурами в тюремній камері, вердикти демонологів і розцінки на послуги ката [2]. В «Актах Болонської інквізиції кінця XIII - початку XIV ст.», у численних справах єретиків-катарів виявляються факти, що свідчать про народне вільнодумство, яке навіть наближається до атеїзму [10]. Третя

частина данної книги «Молот відьом», авторами якої є Я. Шпренгер і Г. Інсісторіс, зібрані матеріали, що містить формальні правила для порушення судового позову проти єретика, забезпечення її засудження і винесення вироку. Тут же розмежовується юрисдикція інквізиторських, єпископських і світських судів, причому два останніх суди закликають до активнішого переслідування єретиків [11].

У першому розділі автором детально аналізується праця Томаса де Торквемади «28 інструкцій», які викликають інтерес не тільки у істориків, а й у юристів і правознавців. Відповідно до цього джерела, інквізиція була таємним судилищем першої і останньої інстанції, її рішення є остаточними і не підлягають перегляду; обвинувачені, які не визнали себе винними, відлучаються від церкви і передаються світській владі для винесення вироку, термін попереднього ув'язнення не обмежується, інквізиція звітує перед генеральним інквізитором, який, в свою чергу, відповідальний перед короною [5].

В дипломній роботі звернено увагу на працю іспанського інквізитора Б. Гі «Настанови інквізиторам», яку він створив для тих хто виконував обов'язки інквізиторів. Книга містила загальні свідчення як саме можна визначити єретиків, та як вміло проводити допит обвинуваченого у ересі. Б. Гі детально описує справи над якими працював [1].

Значний поштовх для вивчення джерел, як оригіналів так і перекладів дає мережа Internet, де на спеціалізованих сайтах розмішуються відповідні джерельні матеріали, зокрема, в даному дослідженні автор неодноразово звертався до вивчення таких електронних ресурсів [2], [10], [80], [86-91]. І, тим не менш, далеко не все ще відомо про діяльність «священного» трибуналу. Багато архівів іспанської інквізиції все ще недоступні дослідникам.

Мета дослідження полягає у тому, щоб прослідкувати історію виникнення і розвитку іспанської інквізиції, визначити її роль в релігійно-культурному русі у Європі в період раннього середньовіччя.

Згідно поставленої мети впливають наступні **завдання**:

- дослідити та проаналізувати джерельну базу, загальні праці з історії країн Піренейського півострова та спеціальну монографічну літературу;
- визначити причини та умови середньовічної католико-християнської ідеології, що сприяла появі інквізиційних інституцій у Європі та на Піренейському півострові зокрема;

- розглянути норми становлення нормативно-правової бази для реалізації завдань іспанської інквізиції;
- проаналізувати структуру та ієрархію іспанських інквізиційних органів і їх повноваження;
- з'ясувати роль визначних персоналій у становленні іспанської інквізиції;
- систематизувати знання про проведення досудових і судових розслідувань;
- розглянути випадки зняття обвинувачень притягнених до слідства;
- вивчити умови, заходи та хід винесення вироку для звинувачених у християнських гріхах;
- проаналізувати еволюцію форм та методів боротьби Інквізиції з єретиками на Піренейському півострові;
- з'ясувати роль та вплив Інквізиції на поширення католицизму в іспанських колоніях.

Методологічну основу дослідження складають загальні принципи логіки, історизму та об'єктивності, система загальнонаукових дослідницьких методів структурно-функціонального аналізу, а також порівняльний метод.

Теоретична і практична цінність дипломної роботи полягає у можливості використання її матеріалів, проведенні гурткових занять у школах, написанні методичних рекомендацій, в читанні спецкурсів у вузах та у подальшій науковій та практичній розробці проблем вивчення діяльності іспанської інквізиції.

Дана дипломна робота складається зі вступу, основної частини – трьох розділів, висновку, бібліографічного списку джерел та літератури (91) та додатків (8). Основна частина включає три розділи.

Перший розділ присвячений встановленню та діяльності іспанської інквізиції у період з 1481 р. до 1834 р.. У ньому розглянуто передумови виникнення інквізиційних структур та їх нормативно правова база, структуру інквізиції та інквізиторів, що змінили історію Іспанії.

У другому розділі досліджено здійснення судочинства у ході інквізиційних процесів: досудове слідство, судовий процес, винесення вироку та покарання.

В третьому розділі розглядаються форми боротьби з єретиками: масові винищення, переслідування, хрестовий похід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

ДЖЕРЕЛА

I. Опубліковані документи та матеріали

1. Bernard Gui. Manuel de l'inquisiteur. Пер. з лат. Родионова Ю. В. – М., 2012. – 27 с.
2. Бич и Молот. Охота на ведьм в XVI-XVIII веках. Пер. с англ. Н. Масловой, Н. Горелова. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/gorel/index.php
3. Галлуа Л. История инквизиции. – СПб., 1845. – Т. 1-2. – 578 с.
4. Гергей Е. Инокентий VIII. С большим итузиазмом / Е. Гергей // История папства – М., 1996. – С. 113-117.
5. Григулевич И.Р. 28 инструкций Томаса де Торквемады / И.Р. Григулевич // История инквизиции. – М., 2002. – С. 216-253.
6. Каролина. Уголовно-судебное уложение Карла V. Пер. с нем. С.Я. Булатова. – Алма-Ата, 1967. – 71 с.
7. Ковальский Я. Бенедикт XVI. Доктрина віри / Ян Ковальский // Папы и папство – Львів, 1983. – С. 95-106.
8. Крывелев И. Бонифаций VIII. Статут / И.Крывелев // История религии.– М., 1988. – С. 125-131.
9. Лозинский С.Г. Инокентий VIII. Ведовска булла / С.Г. Лозинский // История папства. – М., 1986. – С. 241-247.
10. Флоровская, К.В. Акты Болонской инквизиции. Историческое обозрение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.verigi.ru/?book=50&chapter=12>.
11. Шпренгер, Я., Инсистерис, Г. Молот ведьм / Я. Шпренгер, Г. Инсистерис. Пер. с лат. Цветков Н.; Предисл. Лозинский С.Г. 2-е изд. – М., 1990. – 351 с.

ЛІТЕРАТУРА

I. Монографії, статті

12. Альтамира-и-Кревеа Р. История Средневековой Испании / Р. Альтамира-и-Кревеа. Пер. с испанского Е.А. Вадковской, О.М. Гармсен. – СПб., 2003. – 608 с.
13. Арну А. История инквизиции / А. Арну. – СПб., 1995. – 320 с.
14. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків: в 2 т. / В.О. Балух, В.П. Коцур. – Чернівці, 2011. – Т. 2. – 616 с.

15. Барро М. В. Торквемада / М. В. Барро. – СПб., 2014. – 356 с.
16. Болотов В.В. Лекции по истории древней церкви: в 3 т. Введение в церковную историю / В.В. Болотов. – М., 1994. – Т. 1. – 234 с.
17. Будур Н. Повседневная жизнь инквизиции в средние века / Н. Будур. – М., 2011. – 450 с.
18. Ваплер А. История римско-католической Церкви / А. Ваплер. – Одесса, 1899. – 621 с.
19. Величкина В. Очерки истории инквизиции / В. Величкина. – М., 1906. – 304 с.
20. Вязигин А.С. Очерки из истории папства в XI веке. – СПб., 1898. – 300 с.
21. Галлуа Л. История инквизиции / Л. Галлуа. – СПб., 1845. – Т. 1-2. – 298 с.
22. Гергей Е. История папства / Е. Гергей. – М., 1996. – 386 с.
23. Гордеев С.В. История религий: главные религии мира, древние церемонии, религиозные войны, христианская библия, ведьмы и инквизиция / С.В. Гордеев. – М., 2005. – 485 с.
24. Григулевич И.Р. История инквизиции / И.Р. Григулевич. – М., 2002. – 479 с.
25. Григулевич И.Р. Папство. Век XX / И.Р. Григулевич. – М., 1974. – 424 с.
26. Григулевич И.Р. Преступления инквизиции в Испанской Америке (XVI—XIX вв.) / И.Р. Григулевич // Новая и новейшая история. – 1966. – №1/6. – 127 с.
27. Григулевич И.Р. Преступления португальской инквизиции. / И.Р. Григулевич // Новая и новейшая история. – 1969. – №2. – 109 с.
28. Гуревич А.Я. Проблемы средневековой народной культуры / А.Я. Гуревич. – М., 1981. – 358 с.
29. Гусев Н.М. Рассказы об инквизиции / Н.М. Гусев. – М., 1906. – 501 с.
30. Данзм Б. Герои и еретики / Б. Данзм – М., 1984. – 458 с.
31. Дэвис Н. История Европы. Пер. с англ Т.Б. Менска. – М., 2005. – 943 с.
32. Дюби Ж. Европа в Средние века / Ж. Дюби. – Смоленск, 1994. – 320 с.
33. Заборов М.И. Папство и крестовые походы / М.И. Заборов. – М., 1960. – 406 с.
34. Задворный В.Л. История римских пап / В.Л. Задворный. – М., 1995. – Т. 1. – 253 с.
35. Занков Д.С. Ведовские процессы в Западной Европе (XV-начала XVIII в.) / Д.С. Занков. – СПб., 2000 – 245 с.

36. Канторович Я. Средневековые процессы о ведьмах / Я. Канторович. – СПб., 1899. – 309 с.
37. Карсавин Л.П. История европейской культуры: в 2 т. / Л.П. Карсавин. – СПб., 2001. – Т. 2. – 334 с.
38. Карсавин Л.П. Монашество в средние века / Л.П. Карсавин. – М., 1992 – 664 с.
39. Карсавин Л.П. Очерки средневековой религиозности / Л.П. Карсавин. // История ересей. – М., 2007. – 121 с.
40. Католицизм / [упорядкув. Л.Н.Великович]. – М., 1991. – 658 с.
41. Керов В.Л. Народные восстания и еретические движения во Франции в конце XIII-XIV в. / В.Л. Керов. – М., 1979. – 114 с.
42. Ключевский В.О. Лекции по истории Западной Европы в связи с историей России / Р.А. Киреева. – М., 2012. – 489 с.
43. Ковалев С.И. Основные вопросы происхождения христианства / С.И. Ковалев. – М., 1964. – 368 с.
44. Ковальский Я. Папы и папство / Ян Ковальский. – М., 1991. – 240 с.
45. Корсунский А. История Испании IX-XIII в. / А. Корсунский. – М., 1976. – 328 с.
46. Крывелев И. История религии / И. Крывелев. – М., 1988. – 366 с.
47. Крывелев И. Христианская церковь с конца V по конец XI в. / И. Крывелев // Антирелигиозник. – М., 1939. № 8. – 117 с.
48. Кумор Б. История Церкви: в 3 т. / Б. Кумор. – Люблин, 1976. – Т. 2. – 425 с.
49. Ланглуа Ш.В. Инквизиция по новейшим исследованиям / Ш.В. Ланглуа. – СПб., 2001. – 84 с.
50. Ланда Д.М. Сообщение о делах в Юкатане. Пер. со староиспан. Ю.В. Кнорозова. – М.-Л., 1955. – 271 с.
51. Ле Гофф Ж. Средневековый мир воображаемого / Ж. Ле Гофф. – М., 2001. – 440 с.
52. Ле Гофф, Ж. Цивилизация средневекового Запада / Ж. Ле Гофф. – М., 1992. – 360 с.
53. Лебедев А.П. Тайны инквизиции / А.П. Лебедев. – М., 1912. – 369 с.
54. Ли Г.Ч. История инквизиции в Средневековье: в 3 т.. Пер. з франц. А.В. Башкірова. – Смоленськ, 2002. – Т. 1. – 608 с.
55. Липшиц Е.Э. Очерки истории византийского общества и культуры / Е.Э. Липшиц. – М.-Л., 1961. – 409 с.

- 56.Лінч Дж. Середньовічна церква. Коротка історія. Пер. з англ. – К., 1994. – 523 с.
- 57.Лозинский С.Г. История инквизиции в Испании / С.Г. Лозинский. – СПб., 1914. – 517 с.
- 58.Лозинский С.Г. История папства / С.Г. Лозинский. – М., 1986. – 306 с.
- 59.Лозовик Г.Н. Крестовые походы как программа универсальной папской теократии / Г.Н. Лозовик. – М., 1931. – 480 с.
- 60.Лортц Й. История церкви / Й. Лортц. – М., 2000. – 578 с.
- 61.Льоренте Х.А. История испанской инквизиции: в 3 т. / Х.А. Льоренте. – СПб., 1999. – Т. 1. – 514 с.
- 62.Майский И.М. Испания в 1808—1913 г. / И. М. Майский. – М., 1957. – 319 с.
- 63.Медден Ф.Т. Блаженство и ересь: История инквизиции / Ф.Т. Медден. – М., 2002. – 180 с.
- 64.Медден Ф.Т. О подлинной истории крестовых походов / Ф.Т. Медден. – М., 2007. – 248 с.
- 65.Новохацкая Л.П.. Охота на «ведьм». Из истории церковной инквизиции / Л.П. Новохацкая. – М., 1990. – 381 с.
- 66.Осокин Н.А. Еретические верования / Н.А. Осокин. // История ересей. – М., 2007. – 68 с.
- 67.Павловский Я. Очерки истории католической церкви / Я. Павловский. – Резекне, 1994. – 672 с.
- 68.Пискорский В.К. История Испании и Португалии / В.К. Пискорский. – СПб., 1909. – 282 с.
- 69.Плавский З.И. Испанская инквизиция: палачи и жертвы / З.И. Плавский. – М., 2000. – 512 с.
- 70.Покровский М. Средневековые ереси и инквизиция / М. Покровский. – М., 2003. – 560 с.
- 71.Сабатини Р. Торквемада и испанская инквизиция / Р. Сабатини. – М., 1994. – 304 с.
- 72.Санников С.В. Двадцать веков христианства / С.В. Санников. – СПб., 2001. – 327 с.
- 73.Сидорова Н.А. Народные еретические движения во Франции XII-XIII в. / Н.А. Сидорова. // Французский ежегодник. – М., 1961. – 69 с.

74. Сказкин С.Д. Из истории политической и духовной жизни Западной Европы в средние века: Материалы научного наследия. / С.Д. Сказкин. – М., 1981. – 295 с.
75. Скринников Р.Г. Страна и церковь XIV – XVI в. / Р.Г. Скринников. – Новосибирск, 1991. – 324 с.
76. Сперанский Н. Ведьмы и ведовство / Н. Сперанский. – М., 1906. – 503 с.
77. Стасюлевич М. История Средних веков: в 2 т. / М. Стасюлевич. – Петроград, 1915. – Т.2. – 884 с.
78. Тальберг Н.Д. История христианской церкви / Н.Д. Тальберг. – М., 2008. – 560 с.
79. Тоби Г. Инквизиция. Царство страха / Г. Тоби. – М., 2010. – 544 с.
80. Тухолка С. Процессы о колдовстве в Западной Европе в XV-XVII в. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www/ms-outlook.ru/text-archives-magasins/0463//>.
81. Чайковская О.Г. Проблемы возвышения папства в XI в. / О.Г. Чайковская. – М., 1959. – 368 с.
82. Шейнман М.М. Папство / М.М. Шейнман. – М., 1959. – 349 с.
83. Шульгин М.И. Вопросы истории религии и атеизма : в 4 т. / М.И. Шульгин. – М., 1956. – Т. 4 – 271 с.
84. Эпоха крестовых походов / [упорядкув. Э. Лависса]. – Смоленск, 2002. – 291 с.
85. Яблокова И. История религии: в 2 т. / И. Яблокова. – М., 2002. – Т.2. – 433 с.

II. Интернет-ресурсы:

86. Данилов В.А. Нотатки про середньовічну інквізицію [Электронный ресурс]. – Режим доступа: iu.ru/biblio/
87. Заметки о средневековой инквизиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://calvaryguard.com/ru/kanz/hist/ink2/gal/>
88. Инквизиция перед судом Истории [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lib.ru/HRISTIAN/ATH/inquisit.txt_with-big-pictures.html
89. Мэдден Т. Правда об испанской Инквизиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.unavoce.ru/library/madden_inquisition.html
90. Орудия пыток инквизиции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ereading.club/bookreader.php/1023468/Orudiya_pytok_inkvizicii.htm

91. Суд інквізиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mynule.com/articles/sud-inkviziciyi>

